

Siste frist for nazi-ofrene

Historien om Sveits' og andre nøytrale staters omgang med rovgullet fra nazitiden er blitt enda tristere etter at USAs regjering fremla resultatene av sin store undersøkelse av denne uverdige affæren. Ikke bare fordi rapporten bekrefter mye av det vi allerede ante, at plomber fra Holocaust-ofrenes tenner var smeltet sammen i gullbarrene som Hitler-regimet solgte for å finansiere krigen med. Og det faktisk at hverken nazistenes bankierer eller myndighetene i de fleste kjøperland rørte en finger etter krigen for å returnere de stjålne verdiene til deres rettmessige eiere. Blant dem ofrenes etterkommere og mange jøder som selv hadde overlevet i utryddelsesleirene.

Det element i rapporten som gjør den til særlig sørgelig lesning i dag, er den nye dokumentasjon av hvordan det internasjonale samfunn så raskt «glemte» forpliktelsen til å ta seg av disse overlevende og sørge ordentlig for deres velferd og oppreisning. Riktignok var det bare en moralsk plikt, men desto mer skammelig at den ble forsømt til fordel for høyere prioriterte strategiske og økonomiske mål. I de første etterkrigsårene lot USA for eksempel være å presse sveitserne til å gi tilbake verdier som alle visste skrev seg fra nazistenes plyndringer. Det var et «enormt feilgrep», konkluderer rapporten, da president Harry Truman besluttet at USA hadde viktigere interesser som måtte gå foran: gjenreisningen av Europa og kampen mot kommunismen. Han slo seg derfor til ro med en rent symbolsk kompensasjon til nazistenes ofre.

Det er ikke mer enn rett og rimelig at Sveits blir tillagt hovedansvaret for den historiske skandalen vi nå kjenner som affæren med nazigullet. Men få land går helt fri i den amerikanske rapportens grundige studie av tåkelegging og endog politisk manøvrering som har funnet sted på begge sider av Atlanterhavet. Det er karakteristisk at enkelte lands nasjonalbanker, men ikke de enkelte mennesker, er blitt tilgode sett i de få tilfeller der røvet gull og stjålne verdier faktisk er blitt ført tilbake. Dette er desto verre, fordi svært mange av dem som overlevde Holocaust måtte leve videre i usle og fattigslige kår. Det er positivt at den sveitsiske regjering endelig har gått inn for å opprette visse fond for de etterlatte, men det kan ikke kompensere for alle år som er gått.

Tiden er i ferd med å løpe ut for de aldrende mennesker som i dag utgjør flertallet av de overlevende fra Holocaust. «Verdens mest utryddelsestruede art», slik fredsprisvinneren Elie Wiesel formulerte det sist uke. Men det er ikke for sent å tilstrebe rettferdighet. For dette er i vid forstand hva striden om nazigullet handler om. Den nye britiske regjering har som et av sine første initiativer innkalt til en internasjonal konferanse i London til høsten for å avgjøre eiendomsretten til nazigullet, en gang for alle. Dette må vi oppfatte som enda en bekreftelse på at denne saken endelig, etter et halvt århundre, har fått høyeste prioritet på landenes politiske dagsorden. Vi kan ikke se noen annen konklusjon enn at samtlige spørsmål som angår kompensasjon til de overlevende og deres etterlatte, blir løst mens det ennå er noen i live. Dette blir en æressak for alle samfunn, inkludert vårt eget.

Ap 11/5 - 97